

SPOLEČNÉ ZNAKY OBCHODU
S PADĚLANÝM ZBOŽÍM

RIZIKA PRO LIDSKÉ ZDRAVÍ A ŽIVOTNÍ
PROSTŘEDÍ

JAK SE DOSTÁVAJÍ PADĚLANÉ A NELEGÁLNÍ
PESTICIDY NA NAŠ TRH?

 AGRÁRNÍ KOMORA
České republiky

„Věnoval se podvodům
takového rozsahu, že už
to vlastně ani nebylo
trestné - byly to
obchody“

Stieg Larsson

Publikace Agrární komory České republiky

PADĚLANÉ A NELEGÁLNÍ PŘÍPRAVKY

na ochranu rostlin

Vedoucí autorského kolektivu
Ing. Miluše Dvoržáková

PADĚLANÉ A NELEGÁLNÍ PŘÍPRAVKY

na ochranu rostlin

Autorský kolektiv:

Ing. **Miluše Dvoržáková**

Spoluautoři:

Ing. **Eliška Princová**

Autorské pracoviště:

Česká asociace ochrany rostlin

VYDALA:

Agrární komora České republiky

Počernická 272/96, 108 00 Praha 10

Tel.: +420 296 411 180

e-mail: sekretariat@akcr.cz

www.akcr.cz, www.eagri.cz

Publikace byla vytvořena pouze za finanční podpory

Ministerstva zemědělství ČR

(dotační titul 9.F.e. Regionální přenos informací,

Rozhodnutí reg. č. 1629/2019-14150Re)

ISBN: 978-80-88351-11-5

Praha, říjen 2019

OBSAH

1. Úvod	3
2. Když jde něco vyrobit, tak to jde i zfalšovat	4
3. Zvyšující se podíl nelegálních výrobků jde napříč všemi hospodářskými sektory	5
4. Rozsah a důvody vzniku trhu s ilegálními přípravky na ochranu rostlin	7
5. Ilegální přípravky na ochranu rostlin jako bezpečnostní riziko	13
6. Nelegální přípravky v zemědělské praxi České republiky	17

1. ÚVOD

Obchod s nelegálními přípravky na ochranu rostlin patří celosvětově k nejvýnosnějším a nejatraktivnějším kriminálním aktivitám, jejichž objem se každoročně zvyšuje. Evropa a ani Česká republika nejsou v tomto směru výjimkou, ba naopak. Na základě kvalifikovaného odhadu představují nelegální přípravky až 17,8 % z veškerých prodejů v ČR, což je 3. nejhorší situace v rámci členských zemí EU.

Existuje mnoho důkazů, na základě kterých označují orgány Evropské unie paralelní, tedy souběžný, obchod jako hlavní bránu pro vstup nelegálních přípravků na trh EU.

Bohužel se způsoby, které používají sítě organizovaného zločinu při dodávání přípravků na náš trh, neustále zdokonalují, a nelegální přípravky se stávají těžko odhalitelnou součástí trhu. Navíc běžný pěstitel často není schopen vizuální kontrolou nelegální přípravky odhalit a zhodnotit, jak velké riziko pro pracovníky s přípravkem nakládající, spotřebitele či životní prostředí představuje. Skutečné složení přípravků lze zjistit pouze laboratorním rozborem, nelegální přípravky na trhu jsou sofistikované a jsou zaměnitelné s originálem.

Obezřetnost je na místě!

2. KDYŽ JDE NĚCO VYROBIT, TAK TO JDE I ZFALŠOVAT

S falšováním čehokoliv se člověk setkává po celou dobu své existence, mění se jen prostředky, které jsou mu k této činnosti k dispozici. V minulosti byly nejčastěji napodobovány peníze. Všichni jistě z filmů známe tu scénu, kdy si hospodský dává minci mezi zuby a zkouší, zda není falešná. Krásným příkladem falšování byla i snaha nacistického Německa destabilizovat britské hospodářství vydáváním milionů falešných liber. Britové ale do papíru přidávali použitou bavlnu, a tak Němci proto nejdříve bavlněné plátno posílali do továren, aby se používalo a ušpinilo. Potom se hadry vypraly a přidaly k papíru, ze kterého se tiskly bankovky a dnes běžně používaný výraz „prát špinavé peníze“ byl na světě. V každém případě falšování bylo, je a bude **aktivitou, která narušuje stabilitu hospodářského systému.**

A proto i když většina z nás falšování elixíru mládí pro císaře Rudolfa II z pohádky Císařův pekař vykouzlí na tváři příjemný úsměv a vzpomínku na bublající slivovici, v případě nelegálních a falšovaných přípravků na ochranu rostlin již o žádnou pohádku nejde. Je to velmi nebezpečná činnost s velkými potenciálními dopady na lidské zdraví i životní prostředí. Přípravky

na ochranu rostlin jsou jedním z nejvíce regulovaných produktů na trhu. Před uvedením na trh musí tyto přípravky projít náročným schvalovacím procesem u jednotlivých národních vládních autorit pověřených hodnocením, zda účinná látka/přípravek splňuje platné bezpečnostní požadavky a zda je možné jej na určitém konkrétním trhu prodávat. Schvalovací proces je dlouhý a nákladný.

Systém regulující přípravky v EU je ve světě považován za jeden z nejpřísnějších; zajišťující co nejvyšší možnou bezpečnost přípravků povolených pro použití v rámci zemí EU. Vzhledem k povaze regulovaného zboží (tak jako např. u léků) k tomu existují velmi dobré důvody. Přípravky na ochranu rostlin jsou látky určené pro potlačení či eliminaci škůdců, houbových či virových chorob rostlin nebo plevelů. Navíc se některé tyto látky při nesprávném použití mohou uvolňovat do půdy, vody nebo zanechávat rezidua v potravinářských plodinách; jejich účinku mohou být vystaveni lidé nebo volně žijící zvířata. To jsou důvody, proč je regulační systém pro přípravky na ochranu rostlin tak náročný a před uvedením přípravku na trh se mu musí podrobit každý legální přípravek.

Nelegální přípravky se ovšem regulaci vyhýbají, neprošly přísným schvalovacím procesem, nebyly pro ně stanoveny metody minimalizace rizik, optimální dávkování, nebylo rozhodnuto, zda v konkrétním složení s konkrétními přídatnými látkami může být uveden na trh a jestli je bezpečný.

Použití nelegálních pesticidů (týká se jak padělaných produktů, tak pesticidů, které nejsou registrovány v zemi určení) představuje potenciálně mnohem větší riziko pro zemědělce, pro lidské zdraví a životní prostředí, než u přípravků, které řádně prošly registračním procesem.

3. ZVYŠUJÍCÍ SE PODÍL NELEGÁLNÍCH VÝROBKŮ JDE NAPŘÍČ VŠEMI HOSPODÁŘSKÝMI SEKTORY

Obchod s padělaným a nelegálním zbožím není jen problémem v oblasti přípravků na ochranu rostlin, ale je problémem celosvětovým. Falešné výrobky lze nalézt v mnoha průmyslových odvětvích jako je:

- běžné spotřební zboží (obuv, kosmetika, hračky),
- zásobování pro výrobu (náhradní díly nebo chemikálie),
- IT zboží (telefony, baterie) a luxusní předměty (módní oblečení, luxusní zboží)
- hodinky).

Důležité je, že mnoho padělků, zejména léčiv, potravin a nápojů, výrobků a hraček pro děti a také lékařského vybavení, může představovat vážná negativní zdravotní a bezpečnostní rizika.

Společným znakem obchodu s padělaným zbožím je jeho velká dynamika a neustálý vývoj. Dle posledních údajů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD/EUIPO, 2016) založených na údajích z roku 2016 se podíl falz na celosvětovém obchodu oproti roku 2013 zvýšil z 2,5 % na 3,3 %, což představuje hodnotu 509 miliard USD (tato částka v sobě nezahrnuje falza nedistribuovaná prostřednictvím mezinárodního obchodu a internetové prodeje). V rámci dovozu padělků EU ze třetích zemí je toto číslo odhadováno na 121 miliard EUR, což představuje až 6,8 % všech dovozů; oproti 5 % dovozů do EU v roce 2013.

Z údajů jasně vyplývá, že v letech 2013 – 2016 rostl podíl obchodu s padělaným a nelegálním zbožím na světovém obchodu velmi významně, a to i přesto, že se jednalo

o období relativního zpomalení celkového světového obchodu. Padělané a pirátské produkty nadále sledují složité obchodní cesty a zneužívají sadu zprostředkujících tranzitních bodů. Mnoho z těchto tranzitních ekonomik je hostitelem velkých zón volného obchodu a jsou důležitými uzly mezinárodního obchodu.

Velkou dynamiku růstu vykazuje za posledních 10 let i celosvětový obchod padělanými a ilegálními přípravky na ochranu rostlin. V roce 2007 odhadovala Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj podíl padělaných přípravků na celosvětovém obchodu na 5 – 7 %; v roce 2011 se odhad podílu těchto produktů zvýšil již na 10 % (*United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), 2016*).

O nárůstu nelegálních přípravků svědčí také zvyšující se počet záchytů těchto produktů po celém světě, což je na jedné straně způsobeno zvyšujícím se povědomím kontrolních a donucovacích orgánů o tomto jevu, na straně druhé také tím, že sítě podílející se na výrobě a distribuci tohoto zboží působí v současné době již v celosvětovém měřítku. Prosazování práva v této oblasti je skutečně složité. Kromě zločineckých sítí, jejichž operace vyžadují použití komplikovaných a záměrně dlouhých dodavatelských řetězců (produkty překračující mnoho hranic různých zemí) a falešných dokumentů, existují také menší operátoři - někdy jen několik jedinců, kteří hledají rychlý zisk. Bohužel i v této kriminální činnosti jsou zločinecké struktury vždy o krok napřed před těmi, kteří je chtějí odhalit.

V některých oblastech světa, jako je např. jihovýchodní Asie nebo Afrika se podíl ilegálních přípravků na trhu odhaduje až na 25 - 30 %. Na první pohled by se mohlo zdát, že se nás problémy v tak vzdálených regionech přímo netýkají, ale to je jen klamně zdání, neboť s postupující globalizací jsou dovozy potravin z těchto regionů do zemí EU každodenní skutečností.

Obr. 1 Ruční aplikace přípravků na ochranu rostlin v rozvojových zemích, zcela běžná absence osobních ochranných prostředků

Používáním nelegálních přípravků stoupá riziko výskytu reziduí v produktech, které se na náš trh dováží jak ze vzdálených, tak ale i z okolních zemí, kde je výskyt nelegálních přípravků na ochranu rostlin také velkým problémem, jak o tom jasně vypovídají závěry Státní zemědělské a potravinářské inspekce (SZPI, 2019). Na webových stránkách SZPI (<https://www.szpi.gov.cz>) jsou publikovány aktuální případy překročení limitu pesticidů v potravinách.

4. ROZSAH A DŮVODY VZNIKU TRHU S ILEGÁLNÍMI PŘÍPRAVKY NA OCHRANU ROSTLIN

Globalizace, postupující zjednodušování mezinárodního obchodu a hospodářský význam EU jsou důležitými hnacími silami hospodářského růstu v naší oblasti. V tomto kontextu se výrazně zvyšuje úloha ochrany duševního vlastnictví a patentových práv, která hrají pro moderní průmyslová odvětví jednu z klíčových rolí umožňujících úspěch na konkurenčních trzích a podporu a investice do inovací, bez kterých je rozvoj jakéhokoliv průmyslu, na který jsou dnes kladeny daleko vyšší požadavky z hlediska rychlosti a ekologizace výroby, do budoucna nemyslitelný (G. Baldini, 2015).

V globalizovaném světě však vzrůstající význam duševního vlastnictví vytvořil také nové a stále se **rozvíjející příležitosti pro nadnárodní sítě organizovaného zločinu, které svou činnost postavili na porušování práv duševního vlastnictví těch, kteří aktivně rozvoj inovací podporují a investují do něj.** Zvyšující se rozvoj padělání a pirátství v posledních letech je celosvětově považováno za významnou hospodářskou hrozbu, podkopávající inovace a brzdicí hospodářský růst.

Účinky padělání jsou v konečném důsledku škodlivé pro všechny. Pro spotřebitele představuje padělání ohrožení zdraví, bezpečnosti

a soukromí (např. padělané mobilní telefony s předem nainstalovaným malwarem) a často i snížení užité vlastnosti zakoupeného zboží. U držitelů práv a jejich autorizovaných prodejců zvyšuje padělání ztráty z příjmů, zatímco porušení ochranné známky trvale narušuje hodnotu značky. Pro vlády znamená padělání nemalé ztracené příjmy z daní, vyšší nezaměstnanost a vyšší výdaje na zajištění dodržování právních předpisů v oblasti boje proti padělání atd.

V únoru 2017 uveřejnil **Úřad Evropské unie pro duševní vlastnictví** (*European Union Intellectual Property Office (EUIPO), 2017*) sektorovou studii pokrývající oblast pesticidů, ve které kvantifikuje množství ilegálních přípravků na ochranu rostlin a ztráty, které tyto přípravky představují pro legální výrobce.

Studie uvádí, že v rámci EU28 představují padělky 13,8 % z celkového prodeje všech přípravků na ochranu rostlin. Studie došla k závěru, že prodej nelegálních - falšovaných pesticidů představuje v zemích EU 13,8 % z jejich celkového prodeje. Přičemž falzifikáty dovážené do České republiky s 95% pravděpodobností představují 17,8 % z prodeje, což Českou republiku kvalifikuje na 3. místo ve výskytu ilegálních přípravků v EU. Objemy obchodu nelegálními

přípravky na ochranu rostlin jsou v České republice odhadovány na 36 mil. EUR, což činí téměř 930 milionů korun.

Do EU se každým rokem dovezou ilegální přípravky v celkové hodnotě 1,3 miliardy EUR.

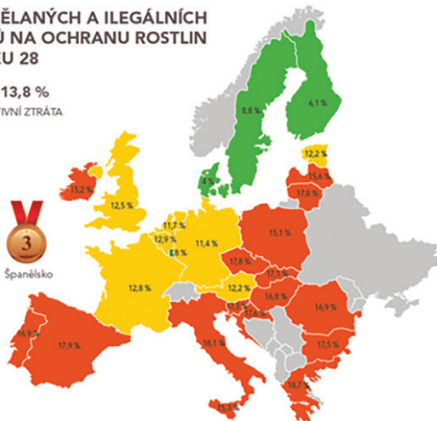
PODÍL PADĚLANÝCH A ILÉGÁLNÍCH PŘÍPRAVKŮ NA OCHRANU ROSTLIN NA TRHU EU 28

PRŮMĚR EU 13,8 %
PRŮMĚRNÁ RELATIVNÍ ZTRÁTA

<10%
10-15%
>15%

Řecko Itálie Španělsko

Obr. 2 Česká republika se v prodeji nelegálních přípravků na ochranu rostlin se svými 17,8 % obsadila „krásné bronzové místo“ a zařadila se na třetí místo, hned za Itálii a Řecko.

Příčiny padělání přípravků na ochranu rostlin

O přípravcích na ochranu rostlin v současném pojetí lze hovořit až v období po 2. světové válce.

Od té doby trh splňuje několik kritérií, která z něj udělala atraktivní komoditu pro ilegální činnost a falšování:

a) Dynamický rychle se rozvíjející trh

- V roce 1960 činil celosvětový obrat přípravky 0,85 miliardy USD a v roce 2017 již odhad činil 68,5 miliardy USD.

b) Zboží, které je celosvětově přísně regulováno a neustále se zvyšuje tlak na úroveň bezpečnosti přípravků

- Náročnost registračního procesu EU vývoj nových účinných látek výrazně prodražují. Mnohem levnější napodobeniny tímto procesem neprocházejí.
- Podobně jako ve farmaceutickém průmyslu, začíná vývoj nových účinných látek zkoumáním až desetitisíců nových molekul, z nichž se obvykle pouze 1 po 8 – 10 letech výzkumu a vývoje dostane do praxe. Cena za vývoj a registraci jedné nové účinné látky je zhruba 250 – 300 milionů USD.

• Každá účinná látka získá povolení k používání pouze na určité časové období, nejčastěji 10 let, poté je látka opět přehodnocena, a zda odpovídá platným bezpečnostním kritériím. Praxe ukazuje, že mnoho již povolených látek není po přehodnocení dále povoleno k používání v EU (<https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/eu-pesticides-database>). Na tom opět vydělavají dodavatelé padělků, protože někteří zemědělci rádi využijí nelegální nabídky již nepovoleného přípravku, se kterým mají zkušenost.

c) Nedostatek nových účinných látek na trhu a celosvětově se zvyšující počet nových chorob a škůdců

d) Zboží, které má relativně malý objem a vysokou cenu

Poptávka po levných pesticidech je vysoká; širokospektrální pesticidy jsou stále častěji na mnoha trzích po celém světě zakázány, zisky jsou vysoké a pravděpodobnost detekce je nízká.

ČÍM VYŠŠÍ A PŘÍSNĚJŠÍ POŽADAVKY NA BEZPEČNOST PŘÍPRAVKU, TÍM LUKRATIVNĚJŠÍ JE JEHO LEVNÁ NAPODOBENINA.

Nejčastěji používané metody falšování:

- Změna koncentrace účinné látky
- Použití nevyhovujících a bezpečnostní parametry nesplňujících koformulantů (tzn. jiných látek, než těch účinných; koformulanty jsou nutné pro dobré fungování přípravku, pro rozpouštění ve vodě, ulpívání na rostlině apod.), často zbytkové látky z jiné chemické výroby
- Padělání názvu
- Padělání hmotnosti
- Přebalování, změna čísla šarže a data výroby
- Nelegální souběžný obchod

V praxi České republiky ale nelegální přípravek většinou neznamená:

- horší účinek na škodlivé činitele
- horší selektivitu ke kulturní plodině
- nižší obsah účinné látky
- nízkou/horší kvalitu obalového materiálu – kanystrů
- chybějící etiketu v lokálním jazyce
- prodej bez prodejních dokladů (dodací list, faktura)

Obvykle se u výrobku setkáváme s:

- nižší cenou
- podobnou nebo stejnou velikostí balení (objem) jako má originální výrobek
- zpětným odběrem prázdných obalů
- velmi dobrou a rychlou logistikou, sofistikovanou reklamou

S nelegálními přípravky se na našem trhu mohou běžně setkat jak profesionální, tak i neprofesionální uživatelé. Jedním ze zářných příkladů výskytu nelegálních přípravků pro neprofesionální užití je současná situace na tržnicích podél hranic s Německem. Po mediální smrti proti přípravku Roundup se některé německé obchody pro zahrádkáře a kutily rozhodly již dále neprodávat přípravky na bázi glyfosátu. Na tuto situaci promptně zareagovali dodavatelé nelegálních přípravků a rychle a kvalitně zásobili příhraniční tržnice. Pak stačí, aby zahrádkář z Německa přešel pár metrů za hranice a pohodlně si tam kýžený produkt zakoupil. Avšak ukazuje se, že přípravek často neobsahuje účinnou látku a po jeho aplikaci nedojde k odstranění nežádoucí vegetace. Nicméně je třeba si uvědomit, že běžný malospotřebitel nemá dostatek znalostí, aby si byl schopen ověřit opravdové složení padělaného přípravku a pokud by ten obsahoval látku, která by byla životu nebezpečná, nemá žádnou šanci to zjistit a mohl by se dostat do velkých problémů.

Obr. 3 Příklad padělaných přípravků na příhraničních tržnicích

Obr. 4 Nekvalitní etiketu nahrazuje na českých tržnicích „přehledný návod“ v němčině

Profesionální uživatel, na rozdíl od nepoučeného laika, má k dispozici mnohem více informací a měl by být teoreticky schopen takový ilegální přípravek rozpoznat. Pomiňme situaci, kdy se setká s padělaným přípravkem, který neobsahuje běžné náležitosti, jako je datum výroby a číslo šarže na balení a etiketa v českém jazyce. V tomto případě je zcela evidentní, že se jedná o přípravek nepovolený a pokud jej koupí, jedná tak záměrně a podstupuje veškerá rizika s tím spojená. Nutno říci, že takového přípravky tvoří malou část ilegálních přípravků vyskytujících se na našem trhu.

Zcela jiná situace nastává u distribuce přípravků pro profesionální použití, kde se setkáváme se sofistikovaným systémem v síti organizovaného zločinu nadnárodních rozměrů. Evropská komise jako hlavní způsob, jak se na trh EU nelegální přípravky dostávají, označila tzv. **souběžný obchod** (European Commission, 2015).

Institut souběžného obchodu vznikl se vznikem Schengenského prostoru a umožňuje všem subjektům nakupovat libovolný přípravek v rámci tohoto prostoru v jakékoliv zemi a prodávat ho v jiné zemi tohoto prostoru, je-li zde řádně registrován **a to nikoliv pod jménem, s nímž byl v zemi nákupu zakoupen a ani pod jménem s nímž ho má zaregistrován původní výrobce v zemi prodeje, ale pod vlastním jménem provozovatele souběžného obchodu.**

Kompetentním orgánem v České republice, který v souladu s ustanovením čl. 52 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh vydává povolení k souběžnému obchodu je Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ) a souběžný obchod definuje následujícím způsobem (ÚKZÚZ, 2014):

Souběžný obchod znamená přemístění (dovoz) přípravku na ochranu rostlin již povoleného v ČR jinou osobou, než je držitel původního povolení, z jiné členské země EU. Tyto přípravky mohou být na základě uděleného povolení k souběžnému obchodu zavedeny, uvedeny na trh a použity v ČR, pokud ÚKZÚZ stanoví, že se jedná o přípravky shodné s přípravky referenčními, tj. s přípravky povolenými v ČR.

Přípravky na ochranu rostlin jsou považovány za shodné s referenčními přípravky, pokud:

- a) byly vyrobeny stejnou společností nebo přidruženým podnikem nebo v rámci licence vztahující se na týž výrobní postup;
- b) jejich specifikace a obsah účinných látek, safenerů a synergentů, jakož i složení, jsou shodné a
- c) jsou buď stejné, nebo rovnocenné, pokud jde o obsažené formulační přísady a rozměry balení, materiál nebo formu a pokud jde o potenciální nepříznivý dopad na bezpečnost přípravku z hlediska zdraví nebo zvířat anebo životního prostředí.

Jak již bylo zmíněno, institut souběžného obchodu je často využíván nadnárodními zločineckými sítěmi ke krytí distribuce nelegálních přípravků na ochranu rostlin. V praxi, při zdánlivém splnění všech legislativních podmínek, může **souběžný obchod vypadat i následujícím způsobem (Obr. 7)**

ÚKZÚZ se neomezuje pouze na povolování přípravků, ale běžnou součástí jeho činnosti je i kontrola použití a uvádění přípravků na trh.

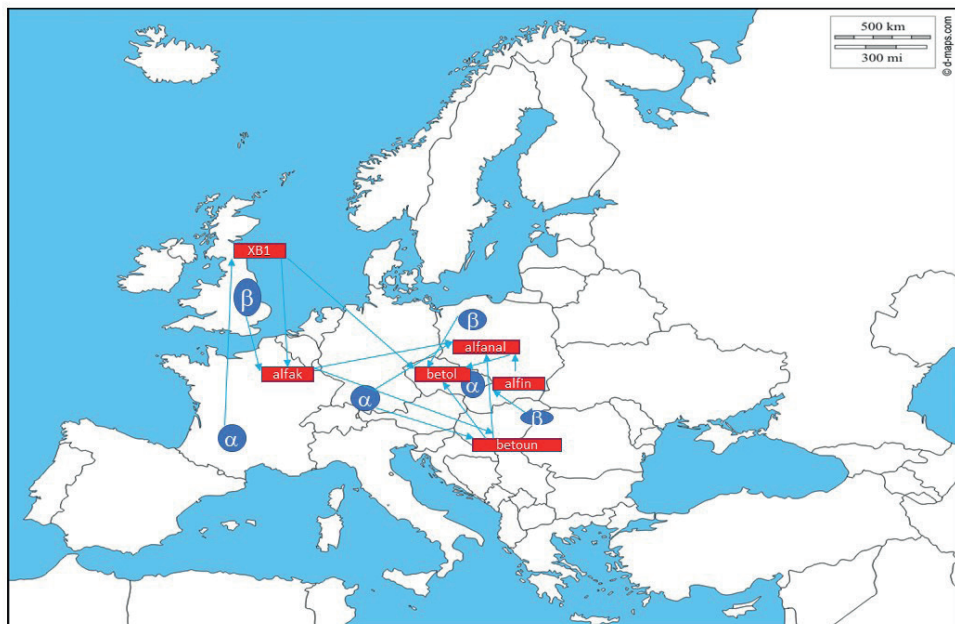

Obr. 5 Továrna s legální chemickou výrobou

Obr. 6 V označené budově je deklarováno sídlo takřka 70 firem, včetně těch, které se zabývají souběžným dovozem přípravků na ochranu rostlin. Některé z firem uvádějí, že tam provozují chemickou výrobu.

V rámci pravidelných kontrol je ročně podrobena laboratorní kontrole asi 50 přípravků. V případě zjištění, že složení a vlastnosti přípravku neodpovídají předepsanému, považují se tyto ze zákona za přípravky představující nebezpečí. ÚKZÚZ pak volí příslušná opatření k nápravě, a to v prvé řadě zákaz uvádění na trh a používání závadného přípravku, který může být vydán formou zveřejněného nařízení o mimořádných rostlinolékařských opatřeních (ÚKZÚZ, 2019). Mimořádná rostlinolékařská opatření jsou k dohledání na webu ÚKZÚZ, dočtené šarže si lze filtrovat z online Registru přípravků na ochranu rostlin včetně konkrétního znění argumentace a rozhodnutí ÚKZÚZ.

Obr. 7 Zjednodušené schéma souběžného dovozu (zdroj P&N spol. s r.o.)

Přípravek Alfa a Beta je identický přípravek téže firmy, která ho řádně registruje pod různým jménem v jednotlivých zemích EU. Podmínkou souběžného dovozu je, že identický přípravek musí být řádně registrován jak v zemi nákupu, tak v zemi prodeje. Takže, je-li konkrétní přípravek řádně registrován v Británii pod jménem Beta a v ČR jako Alfa, může být souběžným dovozce nakoupen v Británii a pod jménem, které mu souběžný dovozce dá dovezen a prodán v ČR (podmínka řádné registrace v obou zemích, jak nákupu, tak prodeje, je splněna). Např. přípravek Beta je nakoupen v Británii a jako souběh dovezen do Francie (kde je též přípravek řádně registrován jako Alfa) pod názvem Alfak. Zároveň z Francie může být zcela legálně jako souběh do Británie dovezen přípravek Alfa pod jménem XB1. Přípravek XB1 pak může být do Francie opět zpětně vyvezen pod jménem Alfak. Alfak, souběžný přípravek k přípravku Alfa ve Francii, může pak už být jak přípravek Beta dovezený z Británie, tak i přípravek XB1 dovezený též z Británie, kam se ale původně dostal jako souběh k přípravku Beta. Vzhledem k volnému pohybu zboží v EU je pak možno vytvořit naprosto nekontrolovatelný pohyb souběžných přípravků, kdy je prakticky neodhalitelné, kdy, kde a kým byl nějaký souběžný přípravek nahrazen něčím jiným než deklarovaným originálem. Do ČR se tak k řádně registrovanému přípravku Alfa může dostat jako souběžně dovezený a povolený Betol jako originální přípravek Beta z Polska, tak Alfanal mající původ buď ve francouzském Alfaku, nebo slovenském Alfinu, nebo britském XB1, či maďarském Betounu. Skutečný pohyb dokladů k souběhům (fyzické zboží samo takto nemigruje) je ještě daleko složitější, schéma je pro přehlednost zjednodušeno.

Obr. 8 Dohledatelnost nelegálních přípravků na webu ÚKZÚZ

5. ILEGÁLNÍ PŘÍPRAVKY NA OCHRANU ROSTLIN JAKO BEZPEČNOSTNÍ RIZIKO

Ačkoliv se to z pohledu zemědělské praxe může zdát pro laika leckdy až nadsazené, pravdou je, že na obchod s nelegálními přípravky se opírá pozornost takových nadnárodních organizací, jakými jsou Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) (M. Malkov, 2015) a EUROPOL.

OBSE, jejíž členská základna čítá 56 členů a jsou v ní zastoupeny všechny členské státy EU a další země Evropy, Severní Ameriky a střední Asie, od roku 1975 asistuje svým členům se zaváděním bezpečnostních opatření, monitoruje bezpečnostní situaci a implementování požadovaných opatření; a poskytuje fórum pro řešení sporů a hledání řešení bezpečnostních výzev. Její činnost vychází z multisektorového

pojetí a pojímá kromě vojenských, také politická, ekonomická, environmentální a sociální rizika. **OBSE pravidelně vyhodnocuje výskyt, dynamiku obchodu a použití nelegálních přípravků jako vážné bezpečnostní riziko.**

Zhoršující se situaci a rozvíjející se celosvětový obchod s ilegálními přípravky na ochranu rostlin silně vnímá i Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), která v rámci boje proti nezákonnému mezinárodnímu obchodu s pesticidy vydala v prosinci 2018 Pokyny pro osvědčené postupy pro identifikaci nezákonného obchodu s pesticidy (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2018). Tento dokument byl vytvořen v rámci sítě OECD pro

nezákonný obchod s pesticidy (ONIP), sítě národních vládních kontaktních míst, souvisejících s nezákonným mezinárodním obchodem s pesticidy, jehož je členem i Česká republika.

Účelem tohoto dokumentu je poskytnout inspektorům a regulačním orgánům pokyny ohledně osvědčených postupů pro identifikaci a řešení výskytu ilegálních pesticidů v průběhu celého jejich životního cyklu, od výroby, přes formulaci, obchod a použití až po likvidaci.

Cílem dokumentu je také zvýšení informovanosti členů OECD o problematice nelegálních pesticidů a zavedení účinnějších opatření proti nezákonným pesticidům v různých částech dodavatelského řetězce.

Možnosti získání nelegálního přípravku pro ilegální obchod:

- Ilegální výroba napodobeniny registrovaného přípravku importovaných ze třetích zemí
- Ilegální výroby v zemi EU z ilegálně dovezených účinných látek
- Nevyhovující šarže často exspirovaných legálních POR z jiného členského státu, přeba-

- leno do nových obalů a dovezeno na náš trh
- Originální přípravek, který je určený pro jiné trhy s nižšími či odlišnými nároky na složení, vlastnosti či bezpečnost
- Prodejem originálního přípravku získaného kriminální aktivitou (krádeží, fiktivní likvidací prošlého produktu)
- Část dodávky originálního přípravku od renomovaného výrobce „doplněna“ falzifikátem
- Nelegální souběžný obchod v rámci EU

Organizovaný zločin není, když vás v parku přepadnou 3 kluci a seberou vám peněženku...

Organizovaný zločin je druhem skupinové trestné činnosti páchané organizovanou zločineckou skupinou nebo zločineckou organizací. Tyto skupiny a organizace mají většinou vícestupňovou vertikální organizační strukturu a je pro ně typické soustavné páchání koordinované závažné trestné činnosti. Cílem organizovaného zločinu je dosažení maximálního zisku při vynaložení minimálních nákladů, a to zisku nejen materiálního, ale i ve formě společenského, ekonomického a politického vlivu.

www.policie.cz

ŽIVOTNÍ CYKLUS PŘÍPRAVKŮ NA OCHRANU ROSTLIN

Obr. 9 Nepovolené pesticidy – řetězení rizik spojených se zavedením nesprávně označené, neregulované a neidentifikované látky pro pracovníky, spotřebitele, potravinářské suroviny i širší ekosystémy v průběhu celého životního cyklu přípravků na ochranu rostlin

Co víme o nelegálním obchodu POR

- 2005** první odhady hovoří o 6 % padělků POR na světovém trhu
- 2008** Německo oficiálně udává, že až 20 % POR na německém trhu jsou falza
- 2010** na základě spolupráce s EUROPOLEM zajištěno 28 tun nebezpečných padělků v Německu (vysoce riziková látka s bodem vzplanutí 24 °C)
- 2011** ve spolupráci orgánů EU zadrženy 2 zásilky padělaných pesticidů ve východní Evropě
- 2012** EUROPOL hlásí nárůst černého trhu s POR v některých zemích EU až o **25 %**.

Výnos organizovaného zločinu v oblasti POR se odhaduje na **1 mld. EUR ročně**. Tím se řadí mezi velmi výnosné kriminální činnosti (EUROPOL, 2012).

EUROPOL vyhláší nulovou toleranci falšovaným POR (Europol, 2012)

Za 10 let od vstupu celosvětových struktur organizovaného zločinu do obchodu POR se situace velmi změnila a původní sítě se transformovaly v kapitálově velmi silné skupiny, které svou dosavadní nelegální činnost částečně legalizují a přecházejí i do jiných segmentů, čímž se situace dosti zneřehlednila.

Obr. 10, 11 Také po moři se plaví velké množství podezřelých zásilek, které se ne vždy podaří zadržet ve vstupních přístavech EU.

To, co zůstává, je fakt, že je to problém celosvětového zločinu, který má nadnárodní charakter a je pro každou jednotlivou zemi v rámci EU neřešitelný. Pouze mezinárodní koordinované akce mohou do budoucna přinést kýžený výsledek.

První akcí tohoto typu na území Evropské unie byla operace Silver Axe, kterou ve spolupráci Evropského úřadu pro boj proti podvodům (*European Anti-Fraud Office – OLAF*) vyhlásil v roce 2015 Europol (*Europol, 2015*). První vlna operace Silver Axe byla zaměřena na vstupní brány – velké přístavy, přes které se do Evropy dostávají některé ilegální přípravy a jsou z hlediska prevence a jejich dalšího rozšíření do dalších zemí EU nejefektivnějším místem. Operace, během níž byla zadrženo 190 tun ilegálních přípravků, trvala 12 dní a zapojily se do ní Belgie, Francie, Německo, Itálie, Slovinsko, Španělsko a Nizozemsko. V zaznamenaných případech docházelo třeba k pašování přípravků z Asie na palubách běžných komerčních letů, rizikové látky byly přepravovány

Obr. 12 Zásah celní správy v průběhu operace Silver Axe

V rámci poslední Silver Axe IV, které se v roce 2019 zúčastnilo již 29 zemí, včetně České republiky, bylo v Evropě zabaveno 550 tun zboží a došlo k zatčení tří osob (*EUROPOL, 2019*).

Takovým množstvím nelegálních přípravků by bylo možno ošetřit plochu o velikosti 49 000 km², což představuje 62 % rozlohy České republiky.

6. NELEGÁLNÍ PŘÍPRAVKY V ZEMĚDĚLSKÉ PRAXI ČESKÉ REPUBLIKY

Příklady viditelných poškození plodin v důsledku použití nelegálních přípravků z České republiky nejsou zatím oficiálně evidovány. Avšak existují však doložené příklady z okolních zemí, které by měly být dostatečným důvodem pro obezřetnost při nákupu přípravků na ochranu rostlin. Jedním špatným rozhodnutím při nákupu přípravků byla na velké výměře poškozena kukuřice v Rumunsku nebo také ovocné sady na desítkách hektarů v Polsku, kde byly škody samozřejmě o to horší, že se jednalo o trvalou kulturu (Kotleba, 2016). Další doklady o existenci nelegálních přípravků pocházejí z výše zmíněných akcí Europolu. Na území EU se pohybuje poměrně velké množství podezřelých přípravků, naše končiny nevyjímaje. Seznam zakázaných šarží, na které je aktuálně vydáno mimořádné rostlinolékařské opatření, je v online registru přípravků na ochranu rostlin na webových stránkách ÚKZÚZ pod záložkou „Opatření ÚKZÚZ (omezení, zákazy)“.

Důležité je si uvědomit, že podezřele levným nákupem nelegálních přípravků podporujete

ROZŠÍŘENÍ OPERACE SILVER AXE V OBDOBÍ 2015–2019

SA I proběhla v roce 2015, zúčastnilo se jí 7 zemí:
Španělsko, Itálie, Francie, Německo,
Belgie, Nizozemsko, Slovinsko

SA IV proběhla v roce 2019, zúčastnilo se jí 29 zemí:
Rakousko, Belgie, Bulharsko, Chorvatsko, Kypr,
Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo,
Řecko, Maďarsko, Irsko, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko,
Malta, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko,
Slovinsko, Španělsko, Švýcarsko, Ukrajina, Velká Británie

Obr. 13 Rozsah SA I - IV

Celkově bylo od zahájení koordinovaných akcí Silver Axe zabaveno již 1 222 tun nelegálních a padělaných přípravků na ochranu rostlin.

kriminální činnost a plně nesete důsledky svého jednání, které se mohou promítnout do následujících oblastí:

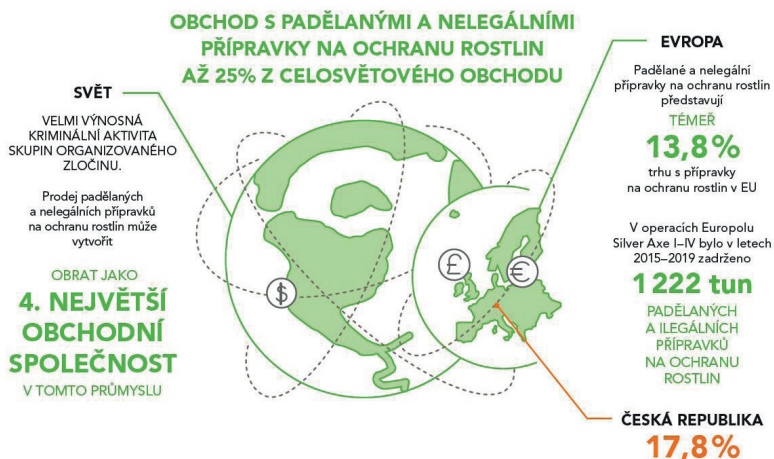
- Ztráta **dotací podpory** z evropských i národních zdrojů, která je podmíněna používáním legálních přípravků, správně uváděných v příslušné evidenci.
- Sankce za nakládání s nelegálními přípravky vyplývají z porušení rostlinolékařského zákona
- Ztráta dobrých odběratelsko-dodavatelských vztahů
- Poškození ošetřované plodiny a ztráty výnosů

Bezpečnostní rizika spojená s používáním nelegálních přípravků

Riziko pro pěstovanou plodinu a životní prostředí

Někdy neodpovídá složení nelegálních přípravků údajům na etiketě. To je velký problém, protože složení přípravku se dá odhalit jedině v laboratoři. Zemědělec nemá šanci zjistit pouhým pohledem, zda balení obsahuje složky deklarované na obalu. Řídí se údaji na etiketě.

Pokud přípravek obsahuje jinou účinnou látku, může dojít k poškození ošetřované plodiny. Z příkladů známe třeba herbicid, který byl deklarován proti dvouděložným plevelům, obsahoval ale herbicidní látku účinnou na jednoděložné a tím poškodil ošetřenou obilninu. Dalším problémem jsou velmi perzistentní přídavné látky, které dlouho přetrvávají v životním prostředí a jsou nebezpečné pro životní prostředí

Obr. 14 Celosvětový obchod s padělanými a nelegálními přípravky na ochranu rostlin

nebo následnou plodinu. I proto je EU zakázala, ale v nelegálních přípravcích se objevují. Nebezpečné zakázané látky se mohou dostat do úrody a mohou být zjištěny při rozbořech potravin a krmiv. To může znamenat i ztrátu odbytu. Obzvláště některé komodity mají pečlivě hlídané hodnoty reziduí, například ovoce pro zpracování na dětskou výživu.

V zaznamenaných případech se u nelegálního přípravku nelišila účinná látka, ta byla stejná a přibližně stejné kvality a čistoty, jako u originálního přípravku. Problém byl v ostatních látkách, které přípravek obsahuje. Tyto koformulanty jsou v přípravku důležité, ředí účinnou látku na použitelnou koncentraci, která vydrží skladování, dále pomáhají udržet stabilní vlastnosti účinné látky po celou dobu deklarované použitelnosti, mají smáčivé vlastnosti a tím přispívají k lepšímu pokryvu rostliny při postřikování, a také například umožňují kvalitní rozpouštění přípravku v nádrži při míchání s vodou. Originální výrobci výběru vhodných koformulantů věnují poměrně velkou pozornost, protože bez nich nemá účinná látka takovou účinnost. A v tom je právě ten problém – funkční účinná látka „zabalená“ do padělaných koformulantů nemusí fungovat jako ta v originálním přípravku. Často jsou koformulanty v nelegálních přípravcích nebezpečné látky, zakázané v EU i v dalších zemích. Ovšem jsou levné. Proto se používají v padělcích.

Riziko pro lidské zdraví

Velkým rizikem pro obsluhu postřikovače i další osoby v okolí je obsah látek nebezpečných pro lidské zdraví, které ovšem opět nejsou uvedeny na etiketě. Jak jinak má být stanoveno použití příslušných ochranných pomůcek než podle

etikety? Jsou známy příklady nelegálních přípravků, které obsahovaly zakázané chemické složky s karcinogenním účinkem a byly deklarovány jako relativně bezpečné přípravky bez zásadních bezpečnostních vět. S tak rizikovým přípravkem by neměly pracovat ženy (a už vůbec ne těhotné). Bez správných údajů na etiketě nelze dělat správná rozhodnutí pro ochranu lidského zdraví

Riziko při manipulaci, skladování a používání

Údaje na etiketě stanovují také to, jak se má přípravek skladovat a jakou má dobu použitelnosti. Stalo se, že v kanystrech označených etiketou se skladováním odpovídajícím teplotě vzplanutí nad 100 °C byla látka s třídou nebezpečnosti II, tedy teplotou vzplanutí 20 – 50 °C. V letním počasí se například teplota v plechovém skladu nebo v autě může pohybovat poměrně vysoko, a pokud uživatel nedostane relevantní informaci, jak daný přípravek skladovat, může dojít k požáru. Mezi nepovolenými přípravky se pak poměrně často objevují přípravky povolené, které mají ale padělanou dobu použitelnosti. Exspirovaný přípravek nemusí správně účinkovat, může mít odlišné vlastnosti například při rozmíchávání a může dojít k ucpání postřikovače.

Perzistentní látky ohrožují životní prostředí, kumulují se v půdě, dostávají se do vody, do sklizené úrody, do následně pěstovaných plodin. EU důsledně kontroluje chování látek i jejich metabolitů v přírodě a těm nevyhovujícím neprodlouží registraci a není pak možné je používat. Používání nelegálních přípravků je nezodpovědné k životnímu prostředí, může dojít k ohrožení ekologie na celém poli a jeho okolí.

Jak se chránit před padělanými a ilegálními přípravky?

- Porovnejte balení, ve kterém jste přípravek již dříve zakoupili (barva, design, logo výrobce)
- Zkontrolujte, zda obal obsahuje ochranné prvky
- Je na obalu jasně uvedené číslo šarže a datum výroby?
- Zkontrolujte etiketu, zda obsahuje všechny předepsané náležitosti (text v češtině) a jestli je dobře a rovně nalepená
- Dostali jste při nákupu příjmový doklad/fakturu?

V zásadě platí, že pokud zemědělec nakupuje přípravky na ochranu rostlin **od prověřeného a zavedeného distributora**, k nelegálním přípravkům se nedostane. Rizikový je nákup mimo běžnou obchodní síť, na internetu nebo například výhodné nabídky od prodejce rozvážejícího přípravky přímo k zemědělcům, nakupování bez daňového dokladu. Distributoři přípravků určených pro profesionální uživatele musí být podle aktuálně platného rostlinolékařského zákona zapsáni v Registru distributorů, který vede ÚKZÚZ, a splňovat podmínky správné distribuční praxe. Seznam registrovaných distributorů je uveden na webových stránkách ÚKZÚZ.

Přípravky se musí prodávat **v originálních a uzavřených obalech**. Zemědělec si může zkontrolovat ochranné prvky na obalu, pokud existují u originálních přípravků. Balení by nemělo být otevřené, na kanystrech bývají ochranné kroužky spojené s uzávěrem. Časté jsou dnes různé hologramy, speciální pásy přes otvírání, 2D nebo QR kódy a další **ochran-**

né prvky, které se dají bezpečně zjistit u dodavatele originálních přípravků, případně od spolehlivých distributorů.

Podezřelý je výhodný a rychlý prodej, často s dodáním přípravku rovnou na pole, přímo k postřikovači, nejlépe i s okamžitým odvozem prázdných obalů. Dále je třeba si dávat **pozor na prodej bez dokladu, od neznámého distributora, případně v zahraničí**. Přípravky prodávané v ČR musí mít českou etiketu. I pro nákup přípravku v jiné zemi EU pro vlastní potřebu je třeba mít povolení ÚKZÚZ. Nákup zdánlivě výhodného nelegálního přípravku se může dosti prodražit, neboť při koupi nelegálního přípravku se není kam odvolat, pokud přípravek nepůsobí, jak má, reklamace nebývá z mnoha důvodů možná. Není nárok na jakoukoliv kompenzaci, naopak bude potřeba se vypořádat s dalšími právními následky.

Etiketa se nesmí odlepovat, musí být čitelná a v češtině, musí obsahovat název produktu a údaje o výrobcí, případně o paralelním dovozcí. **Číslo šarže a datum výroby** u originálních přípravků bývají přímo na kanystru/obalu, nejen na etiketě, často se používá laserové vypalování přímo do materiálu obalu. I v případě přebalených přípravků v rámci paralelního dovozu musí balení přípravku obsahovat nesmazatelně vyznačené číslo šarže a datum výroby originálního výrobce.

Je třeba nenechat se nalákat na výhodné nabídky přípravků, které byly až do nedávné doby dostupné v České republice a nyní jsou k dispozici pouze v zahraničí. K tomu, zda jsou pro zemědělce tyto přípravky na trhu k dispozici, přispívá mnoho faktorů. Jedním z nich jsou

velmi složitá vědecká hodnocení a registrační procesy. Někdy se stane, že různé země EU přehodnotí registraci účinné látky dříve než ostatní, a tedy dojde k tomu, že v některých zemích je látka ještě dostupná a v jiných již ne. Všechny přísné normy a zásady jsou zavedené tak, aby přípravky, které si lze zakoupit, byly pro uživatele, plodiny a životní prostředí bezpečné. **Pokud přípravek není registrován v ČR, není tedy legální, a nesmí se používat.** Nejen používání takových přípravků, ale i jejich vlastnění a uskladňování může být trestně stíháno s ohledem na to, že držitel nelegálního přípravku může být vyšetřován jako podezřelý z dalšího šíření.

Při jakékoliv pochybnosti o původu konkrétního balení přípravku na ochranu rostlin doporučujeme obrátit se na originálního výrobce, případně místně příslušnou pobočku ÚKZÚZ nebo Policii ČR.

Pouze nákupem originálního, registrovaného a testovaného přípravku na ochranu rostlin máte jistotu, že vy, vaše úroda a životní prostředí jsou v bezpečí.

Bibliografie:

- European Commission . (2015). Ad-hoc study on the trade of illegal and counterfeit. Načteno z https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/plant/docs/pesticides_ppp_illegal_ppps.
- European Union Intellectual Property Office (EUIPO). (2017). *THE ECONOMIC COST OF IPR INFRINGEMENT IN THE PESTICIDES SECTOR*. Načteno z https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/docu-ment_library/observatory/resources/research-and-studies/ip_infringement/study10/pesticides_sector_en.pdf.
- EUROPOL. (2012). *EUROPOL WARNS OF GROWING TRADE IN COUNTERFEIT PESTICIDES WORTH BILLIONS OF EUROS A YEAR*. Načteno z <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/europol-warns-of-growing-trade-in-counterfeit-pesticides-worth-billions-of-euros-year>.
- EUROPOL. (2012). *TACKLING THE ILLEGAL PESTICIDE THREAT*. Načteno z <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/tackling-illegal-pesticide-threat>.
- EUROPOL. (2015). *HUGE SEIZURES OF 190 TONNES OF COUNTERFEIT PESTICIDES*. Načteno z <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/huge-seizures-of-190-tonnes-of-counterfeit-pesticides>.
- EUROPOL. (2019). *OPERATION SILVER AXE STRIKES FOR THE FOURTH TIME SEIZING OVER 550 TONNES OF ILLEGAL PESTICIDES*. Načteno z <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/operation-silver-axe-strikes-for-fourth-time-seizing-over-550-tonnes-of-illegal-pesticides>.
- G. Baldini, I. N. (2015). *Survey of techniques for the fight against counterfeit goods and Intellectual Property Rights (IPR) infringement*. JRC Science Hub.
- Kotleba, J. (2016). *Falšovanie a nezákonný obchod s tovarom sa vykonávajú, odkedy ľudstvo podniká*. Načteno z http://scca.sk/wp-content/uploads/2016/12/SAOR_brozura_falsovanie2016-kor7-Kotleba-final-version.pdf.
- Ministerstvo zemědělství. (2019). *Zpráva o výsledcích sledování a vyhodnocování cizorodých látek v potravních řetězcích v re-*

- sortu zemědělství v roce 2018. ČR: Ministerstvo zemědělství.
- OECD/EUIPO. (2016). *Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact*. Paris: OECD Publishing.
 - Organisation for Economic Co-operation and Development, ENVIRONMENT DIRECTORATE JOINT MEETING OF THE CHEMICALS COMMITTEE AND THE WORKING PARTY ON CHEMICALS, PESTICIDES AND BIOTECHNOLOGY. (2018). *Best Practice Guidance to Identify Illegal Trade of Pesticides*.
 - Prepared by the Food Chain Evaluation Consortium (FCEC), Civic Consulting – Agra CEAS Consulting, Van Dijk Management Consultants – Arcadia International. (2015). *Ad-hoc study on the trade of illegal and counterfeit pesticides in the EU*. Načteno z https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/plant/docs/pesticides_ppp_illegal_ppps-
 - SZPI, (2019). *Zpráva o činnosti SZPI za rok 2018*. Načteno z <https://www.szpi.gov.cz/clanek/zprava-o-cinnosti-szpi-za-rok-2018.aspx>
 - ÚKZÚZ. (2014). *Příručka pro žadatele o povolení k souběžnému obchodu přípravku na ochranu rostlin*. [http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/pripravky-na-or/formulare-ke-](http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/pripravky-na-or/formulare-ke-stazeni/soubezny-obchod/prirucka-pro-zadatele-soubezny-obchod.html)
 - stazeni/soubezny-obchod/prirucka-pro-zadatele-soubezny-obchod.html
 - ÚKZÚZ. (2019). *Nepovolené přípravky*. Načteno z http://eagri.cz/public/web/file/489892/Nepovolene_pripravky___web.pdf
 - United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI). (2016). *Illicit Pesticides, Organized Crime and Supply Chain Integrity*. Načteno z Website: www.unicri.it.
 - M. Malkov, S. P. (2015). <https://www.osce.org/secretariat/192516?download=true>. (T. Kutonova, Editor) Načteno z Counteraction to Counterfeit and Contraband Pesticides. Methodology.

Další doporučené informační zdroje:

- www.nelegalnipripravky.cz
- www.ccpa.cz
- www.ecpa.eu

Publikace neprošla jazykovou ani redakční úpravou.

ISBN: 978-80-88351-11-5

VYDALA:

Agrární komora České republiky

Počernická 272/96, 108 00 Praha 10

Tel.: +420 296 411 180

e-mail: sekretariat@akcr.cz

www.akcr.cz, www.eagri.cz